VIS ŞI SUPRAREALITATE ÎN ROMANUL "ZENOBIA" DE GELLU NAUM

GELLU NAUM, ZENOBIA

DRĂGAN LUCIA-GEORGIANA
ROMÂNĂ – FRANCEZĂ
AN III

I. CUVÂNT ÎNAINTE DESPRE AUTOR

II. CONCEPTUL DE SUPRAREALISM
   a) DEFINIŢIA SUPRAREALISTICĂ DATĂ DE ANDRÈ BRETON
   b) VIZIUNEA SUPRAREALISTĂ A LUI GELLU NAUM

III. VIS ŞI REALITATE LA GELLU NAUM

IV. ZENOBIA
   a) SEMNIFICAŢIA ROMANULUI
   b) IMPORTANŢA ROMANULUI PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ
   c) IMAGINEA PERSONAJULUI ZENOBIA
   d) POETUL – PERSONAJ GELLU NAUM

V. CONSIDERAŢII FINALE

I. CUVÂNT ÎNAINTE DESPRE AUTOR

Gellu Naum (1915-2001), mare poet român, este unul dintre cei mai importanţi suprarealişti europeni. El a rămas, până la sfârşitul vieţii, credincios modului suprarealist de a trăi şi de a scrie poezie, ceea ce demonstrează că, pentru el, alegerea suprarealistului nu a fost o opţiune conjuncturală, ci expresia celei mai autentice afirmări de sine.

II. CONCEPTUL DE SUPRAREALISM

a. DEFINIŢIA SUPRAREALISMULUI DATĂ DE ANDRÈ BRETON

În primul său manifest din 1924, Andrè Breton spunea că suprarealismul reprezintă: „Automatism psihic pur, prin care ne propunem să exprimăm, fie verbul, fie în scris, fie în orice alt mod, funcţionarea reală a gândirii. Dictarea gândirii, în absenţa oricărui control exercitat de raţiune, în afara oricărei preocupări estetice sau morale”.

b. VIZIUNEA SUPRAREALISTĂ A LUI GELLU NAUM.

Gellu Naum are putea fi considerat oracolul unei mari religii. Precum numele uneia dintre scrierile sale, a fost un „Medium”.

Prin Gellu Naum a vorbit suprarealismul.

Fidel spiritului copilăriei, Gellu Naum era fascinat de miracole pe care le descoperea pretutindeni, cu o splendidă candoare, în locuri şi întâmplări aparent banale.

Gellu Naum este cel mai radical dintre suprarealiştii români. Într-un interviu din 1922 spunea: „De câţiva ani nu mai pot să scriu decât în vis, istovit de permanenta luptă dintre nevoia de a domni, impusă de somnifere şi nevoia de a scrie, impusă de starea de poezie”.

Gellu Naum este considerat: [1]„Singurul reprezentat autentic al suprarealismului la noi”. Acesta mărturisea: [2]„Eu nu fac suprarealism. Eu sunt suprarealist. E o mică mare diferenţă”.

[3]„Pentru un suprarealist ca Gellu Naum, lumea este tulburătoare prin ecourile centrului ei poetic, manifestate prin hazard, coincidenţe, bizarerii”.

[1] Simona Popescu, Salvarea speciei. Despre suprarealism şi Gellu Naum, pg.125.
[2] id.,ib.

III. VIS ŞI REALITATE LA GELLU NAUM.

În cazul lui Gellu Naum, visul şi viaţa se suprapuneau, contopindu-se.

[4]„Naum manifestă şi ceea ce avea să rămână trăsătura sa esenţială: tentaţia de a realiza o alchimie a irealului, de a recompune realitatea într-o ordine superioară".

Ov.S. Crohmălniceanu considera că, ceea ce impresionează în mod deosebit la Gellu Naum este poziţia în parte, arta poetică finală. El nu este:[5] „un motor de metafore, care ţâşnesc gata făcute din zonele obscure ale fiinţei sale. Din contră, prodigioasa fantezie prelucrează continuu la el datele realităţii interioare şi exterioare, realizând ceea ce numim alchimia unui real, menit să-şi păstreze în verb şi numai în verb-coerenţa adâncă, revelatoare, a unei condiţii ce ne spune pe toţi".

Visul, dragostea, alături de coincidenţe, stări sunt toate legate de ceea ce Gellu Naum numeşte "mod de viaţă".

Într-un interviu acordat Simonei Popescu, acesta mărturisea: „Nu mai visez nimic. Am impresia că totul se varsă în ceea ce scriu. Sau, oricum, în afara aşa-zisului <<VIS >>."

Visul făcea parte din viaţa sa, reprezentând o continuare a stărilor poetice. Visele nu sunt nici rele, nici bune.

[6]„Există o suprarealitate continuă, de aceeaşi natură, atât în vis cât şi în viaţa cotidiană. Pentru un suprarealist, opoziţia dintre real şi vis este un fals psihologic. Asta face diferenţa dintre el şi un romantic. Pentru cel dintâi, viaţa din vis şi cea diurnă conţin în egală măsură banalităţi şi certitudini eruptive-adevăruri care nu mai au nevoie de explicaţii şi care se impun de la sine."

IV. ZENOBIA.

A. SEMNIFICAŢIA ROMANULUI

În 1985 va apărea romanul „Zenobia" al lui Gellu Naum, un text autobiografic, cum avea să susţină scriitorul, un text despre dragoste, cum aveau

---

[3] Ibidem+pg.195.
[4] Ov.S. Crohmălniceanu, literatura română între cele 2 războaie mondiale, pg 432
[5] ibidem+pg.433
[6] Simona Popescu, Clava. Critificţiune cu Gellu Naum, pg. 73.

să înţeleagă cititorii care s-au lăsaţi vrăjiţi de frumuseţea acestei cărţi unică în literatura română.

Numindu-şi „homan” cartea din 1985, Gellu Naum opunea încă o dată literaturii poezia, ca experienţă de viaţă, tot aşa cum făcuse atunci când distinsese poetul şi poemul de „pohet/pohem”.

[7]„Ca să se elibereze de apăsarea cuvintelor mari, de piatra de mormânt a noţiunilor grave, Gellu Naum a inventat o metodă proprie. Din când în când, în cuvintele-cheie strecoară o literă greu de pronunţat, un <<h>> ca un demon jucăuş, care transformă poetul în <<pohet>>, poemul în <<pohem>>, fiinţa în <<fihinţă>>, moartea în <<moahte>> şi chiar în <<Zenobia>>, romanul în <<homan>>.

„Zenobia” este o carte extraordinară, care uimeşte prin sinceritate, prin felul firesc al lui Gellu Naum de a-şi exprima gândurile, sentimentele, ideile. E o carte plină de sensibilitate, de intimitate, o carte plină de viaţă, trăită cu toată intensitatea de care un poet poate fi în stare.

[8]„Nimic nu e mai real decât plăsmuirile subconştientului. Gellu Naum, cel din această carte, a existat întocmai împreună cu Zenobia lui, ca să redescopere sensul vieţii în iubire, pe cel al iubirii în vis şi pe cel al visului, din nou, în viaţă”.

b. IMPORTANŢA ROMANULUI PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ

Romanul „Zenobia” este considerat o capodoperă a literaturii române, deoarece Gellu Naum nu a fost nici patetic, nici minimalist. Nu a cultivat cinismul şi nu a căzut victimă unei metafizici rigide.

Gellu Naum a avut o viaţă lungă şi poate, din acest motiv, a avut calitatea de a fi un excepţional privitor, un artist al detaliului, un ghicitor al coincidenţelor. Poet obsedat de libertatea cuvintelor, de încercarea de a evada din realul restrictiv, Gellu Naum propune un limbaj agresiv. El este un scriitor suprarealist, încântat de spargerea convenţiilor lumii reale.

[9]„Lectura critică a operei lui Gellu Naum e descurajantă pentru mulţi tocmai fiindcă aceasta iese din cuviinţa şi din pravilele tradiţionalei creaţii poetice. Expresie a unei stări de spirit prin excelentă deschise – poetul o numeşte

[7] Gellu Naum, Ascet la baraca de tir. Postfaţă de Ioana Pârvulescu, pg. 317.
[8] Gellu Naum, Zenobia. Postfaţă de Ioana Pârvulescu, pg. 218.
[9] Ion Pop, Gellu Naum – poezia contra literaturii, pg. 7.

cu exemplu ilustru în faţă <<aşteptare activă>>, ea se refuză practic strictelor sistematizări.

c. IMAGINEA PERSONAJULUI ZENOBIA

Zenobia este un personaj deosebit, de o precocitate uimitoare.

[10]„La vârsta când alţii abia gunguresc primele silabe, Zenobia vorbea uimitor de bine. Atâta doar că, unele cuvinte, în special nume de animale, ca de pildă, porc, le înlocuia cu altele inventate de ea”.

Inventarea unui limbaj denotă o mare imaginaţie, un refuz de comportare conformă normelor sociale. Trecerea de la un cod de comunicare la altul presupune o încercare de a percepe lumea aşa cum o înţeleg toţi.

Zenobia vorbea la vârsta când alţii abia „gunguresc”. Pentru ă lumea râdea de acest har, ea nu va mai vorbi 2 ani. La fel de subit, ea reîncepe să vorbească, dar îşi gândeşte înainte cuvintele.

[11]„Zenobia este femeia absolută, femeia ghid şi medium. E personajul care este un fel de purtător de cuvânt a ceea ce am putea numi conştiinţa poeziei, caracterizat ca atare, sub semnul luminozităţii magic-înţelegătoare al vizionarismului, ca agent al miracolului”.

Zenobia întruneşte toate calităţile. Descrierea este chiar absenţă, personajul nefiind niciodată portretizat. Ni se spune că: [12]”Pentru mine, Zenobia reprezenta mirificul dezlegat”.

În plus, aflăm că Zenobia citea poemele pe întuneric şi vorbea singură.

Traseul urmat de protagonişti, între ţinutul „mlaştinilor” şi „oraş”, cu finala revenire spre mlaştini, poate fi interpretat ca având un caracter iniţiatic.

Scena din primul capitol „Mlaştinile” este frapantă, prin modul în care îşi face apariţia poetul-personaj.

d. POETUL – PERSONAJ GELLU NAUM.

Gellu Naum îşi păstrează aici numele real. El pătrunde în spaţiul uscat al casei Domnului Sima şi în odaia de sus a acesteia, venind dinspre mlaştinile din

[10] Gellu Naum, Zenobia, pg. 155.
[11] Ion Pop, Gellu Naum – poezia contra literaturii, pg. 113.
[12] Gellu Naum, op.cit., pg. 48.

imediata apropiere. Acesta descoperă aici câteva personaje stranii faţă de care reacţionează sub imperiul unor impulsuri necontrolate: de ostilitate faţă de un Jason, ce se comportă violent cu bătrânul Dragoş, întins cadaveric pe o masă de scânduri, de instantanee iubire fată de o fată necunoscută pe care o numeşte Zenobia, brutalizată de acest Jason, ce o găsise în mlaştini. Zenobia fusese adusă de milă de un alt bărbat, Petru, care se declară şi el îndrăgostit de fată.

Putem vorbi de o iubire profundă între Naum şi Zenobia. Amândoi vin dinspre mlaştini şi vor trăi un timp în acest loc, adăpostindu-se pentru „hibernare" într-o scorbură.

[13]„Iubirea dintre protagonist şi Zenobia e văzută sub semnul elementarităţii: cuplul comunică, mai degrabă fără cuvinte sau abia în şoaptă, alcătuind un fel de unitate androginică.

Gellu Naum a mizat totul pe o iubire eternă şi a văzut în soţia sa Lygia, asociată cu personajul Zenobia, nu doar partenerul de viaţă, alături de care îmbătrâneşti, ci acea jumătate cosmică prin care se realizează androginatul.

[14]„Gellu Naum a avut-o mereu aproape pe doamna Lygia. Formau un cuplu dintre cele rare, în care, nu numai că cei 2 se completează, dar chiar sunt o singură fiinţă".

Cei care nu au cunoscut-o pe doamna Lygia, pot citi romanul „Zenobia". Aici, vor găsi răspunsurile la toate întrebările lor.

Zenobia reprezintă principiul feminin, o forţă elementară, corespondent perfect al eului masculin. Zenobia ne este prezentată sub semnul „cuminţeniei" şi al echilibrului. În finalul romanului, bărbatul o va regăsi într-o ipostază care poate fi asemănată cu aceea a fidelei soţii a lui Ulise: [15]„În fată scorburii, pe un maldăr de trestii uscate, Zenobia şedea cuminte, cu mâinile în poală. Îi albise părul aşteptându-mă".

De reţinut este şi faptul că, putem vorbi în acest roman de o legătură permanentă dintre personaje şi întâmplări.

Dacă primul capitol „Mlaştinile" se află sub semnul unei stări vegetalizante a cuplului, următoarele 5 („Oraşul, „Coridorul", „Scara", „Ultima întâlnire a lui Dante cu Beatrice pe o ceaşcă de cafea fabricată în Suedia", „Martorii") reprezintă toposul „oraşului" şi al „coridorului".

[13] Gellu Naum, op.cit., pg.214.
[14] Ion Bogdan Lefter, 5 poeţi: Naum, Dimov, Ivănescu, Mugur, Foarţă, pg. 60.
[15] Gellu Naum, op.cit., pg. 214.

Ultima şansă „Scândura” marchează ieşirea din spaţiul oraşului. Apoi, urmează întoarcerea spre mlaştini, cu sentimentul regăsirii paradisiace, a unui univers armonios.

V. CONSIDERAŢII FINALE.

Întoarcerea la femeia iubită poate fi considerată şi o revenire la scorbura începutului. Cercul se închide dar, nu înainte ca, povestitorul să-i spună lui Dragoş un ultim cuvânt, neauzit de cititor, dar care poate fi cel al înţelegerii de pe urmă, eliberatoare.

[16]„Gellu Naum pune în circulaţie un nou mod de a înţelege lumea, percepută, nu atât prin dereglarea simţurilor, cum ar spune Rimbaud, ci printr-o dereglare a sistemelor, prin care eşti dresat să vezi, să simţi, să vorbeşti, să înţelegi banal ne-poetic sau anti-poetic”.

[17]„Într-un fel, destinul lui Gellu Naum este trist (deşi el se consideră un fericit), - nu numai pentru că avea să se desfăşoare de la început, într-un mediu mai degrabă opac la experienţele avangardei, ci şi pentru singurătatea lui în cultura română contemporană. (…) Gellu Naum face parte dintre acei foarte puţini poeţi norocoşi, care au ajuns la adevărul lor: <<În tunel, întunericul ne serveşte ca să fixăm mai bine punctul luminos de la celălalt capăt>> spune el într-o carte.

Parcurgerea operei lui Gellu Naum a demonstrat în ce măsură poetul a fost şi a rămas solidar cu marile direcţii doctrinare ale suprarealismului.

[18]„Că a fost şi va rămâne unul dintre cei mai importanţi poeţi români ai secolului XX se ştie. A avut – totuşi – un destin literar contradictoriu, cu spectaculoase recunoaşteri, deopotrivă acasă şi în lume, dar şi cu ingratitudini (…)”.

Când a murit, în 2001, cei care l-au cunoscut sau doar l-au citit, şi-au dat seama că, unul dintre cei mai mari scriitori pe care i-a avut România vreodată, nu mai era printre ei.

[16] Gellu Naum, Despre identic şi felurit. Antologie, pg. 25.
[17] Simona Popescu, Salvarea speciei. Despre suprarealism şi Gellu Naum, pg. 126.
[18] Ion Bogdan Lefter, 5 poeţi: Naum, Dimov, Ivănescu, Mugur, Foarţă, pg. 58.

BIBLIOGRAFIE

1. Crohmălniceanu Ov.S., literatura română între cele 2 războaie mondiale, Vol. II, Editura Minerva Bucureşti, 1974.
2. Lefter Ion Bogdan, 5 poeţi: Naum, Dimov, Ivănescu, Mugur, Foarţă, Editura Paralela 45, 2003.
3. Naum Gellu, Despre identic şi felurit. Antologie. Prefaţă şi notă asupra ediţiei de Simona Popescu, Editura Polirom, 2004.
4. Naum Gellu, Ascet la baraca de tir. Postfaţă de Ioana Pârvulescu, Editura Fundaţiei culturale române, Bucureşti, 2000.
5. Pop Ion, Gellu Naum – poezia contra literaturii, Casa Cărţii de ştiinţă, Cluj, 2001.
6. Popescu Simona, Salvarea speciei. Despre suprarealism şi Gellu Naum, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2000.
7. Popescu Simona, Clava. Critificţiune cu Gellu Naum. Odiseu, Paralela 45